
ДО 90-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
АКАДЕМІКА АН УКРАЇНИ П. І. БАГРІЯ

Л. М. ШАБЛИСТА,
професор, доктор економічних наук,
провідний науковий співробітник
відділу фінансів реального сектору
ДУ “Інститут економіки та прогнозування НАН України”
(Київ)

ПАМ’ЯТІ ВИДАТНОГО ДОСЛІДНИКА
ПРОБЛЕМ ВІДТВОРЕННЯ

L. M. SHABLYSTA,
Professor, Doctor of Econ. Sci.,
Leading Sci. Researcher,
Department of Finances of Real Sector,
Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine
(Kyiv)

IN THE MEMORY OF THE OUTSTANDING RESEARCHER
OF THE PROBLEMS OF REPRODUCTION

5 листопада 2015 р. виповнюється 90 років від дня народження відомого українського вченого-економіста, академіка Петра Іларіоновича Багрія (1925–1981 рр.), який своїми глибокими за змістом працями зробив вагомий внесок у розвиток вітчизняної економічної думки.

Наукова діяльність П.І. Багрія була багатогранною, прогресивною та поглиблювала фундаментальну основу економічної теорії, статистики, демографії з точки зору переосмислення світових тенденцій. Серед його наукових досягнень на особливу увагу заслуговують розробки щодо методології дослідження динаміки і структури суспільного виробництва, які мають велике значення і на сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки. У своїй фундаментальній праці “Динаміка і структура суспільного виробництва при соціалізмі (питання методології та аналізу)”, удостоєної премії імені О.Г. Шліхтера АН УРСР [1], він визначив основні методологічні принципи аналізу динаміки і структури суспільного виробництва; надав додаткову аргументацію розмежуванню виробничої та невиробничої сфер народного господарства; обґрунтував принципи і критерії класифікації галузей народного господарства; визначив основний критерій віднесення того чи іншого виду праці до виробничої та невиробничої сфер; уточнив сутність категорії “сукупний працівник”; сформулював загальне правило пропорційності розширеного відтворення.

Найприйнятнішим методологічним підходом до дослідження динаміки і структури суспільного виробництва П.І. Багрій вважав макроекономічний

Шаблиста Любов Миколаївна (Shablysta Lyubov Mykolaivna) – e-mail: shablista7@ukr.net.

підхід, який передбачає визначення тенденцій змін синтетичних показників економічного розвитку і підпорядкування всього подальшого аналізу завданню пояснення і тлумачення цих тенденцій. Речові та вартісні аспекти аналізу, на його думку, мають переплітатись і йти паралельно, хоча в окремих випадках, залежно від цілей дослідження, на перше місце має виходити то перший, то другий з них [1, с. 8]. Учений обґрунтував необхідність вимірювання економічного зростання умовно чистою продукцією. Зокрема, він писав, що інтенсивний науково-технічний прогрес у народному господарстві та підвищення значення і питомої ваги засобів виробництва у випуску продукції настійно вимагають узгодженого обчислення індексів зростання від підприємства до всього народного господарства. Ці індекси мають будуватися на "чистій" основі, тобто без урахування вартості спожитих у виробництві засобів виробництва [1, с. 129].

Зростання ролі науково-технічного прогресу і посилення соціальної спрямованості економіки активізували питання виокремлення видів діяльності та співвідношення галузей. П.І. Багрій сформулював головний критерій розмежування двох сфер народного господарства — виробничої та невиробничої, яким, на його думку, є ознака матеріальності продукту праці сфери матеріального виробництва на відміну від невиробничої сфери, де результат праці виступає у формі різних нематеріальних послуг [1, с. 46–47]. Уся суспільно-економічна діяльність людей згрупована ним у чотири великі категорії: 1) матеріальне виробництво, яке включає матеріальні послуги (вплив людини на природу з метою створення матеріальних благ та матеріальних послуг і доведення останніх до споживача); 2) обслуговування людини — вплив на її голову, душу і тіло (освіта, мистецтво, охорона здоров'я, фізкультура і спорт); 3) пізнання навколишнього світу (космос, реакція термоядерного синтезу, будова білка тощо, тобто діяльність, яка безпосередньо не пов'язана з виробництвом матеріальних благ); 4) діяльність, пов'язана з нормальним функціонуванням суспільства в цілому (державне управління, оборона, підтримання суспільного порядку тощо). Останні три види діяльності належать до невиробничої сфери [1, с. 67]. Водночас було запропоновано такий розподіл народного господарства на галузі матеріального і нематеріального виробництва: 1) матеріальне виробництво — промисловість, сільське господарство, транспорт, зв'язок, будівництво, торгівля і громадське харчування, матеріально-технічне постачання і побутове обслуговування населення, наука й наукове обслуговування (за галузями конкретно-прикладного характеру), кредитування і державне страхування (в частині обслуговування матеріального виробництва), інші види діяльності в матеріальному виробництві; 2) нематеріальне виробництво — охорона здоров'я, фізична культура і соціальне забезпечення, освіта і культура, мистецтво, наука та наукове обслуговування (загальнотеоретичний напрям), кредитування і державне страхування (в частині обслуговування нематеріального виробництва), управління (нематеріальним виробництвом), партійні та громадські організації [1, с. 68].

П.І. Багрій уточнив сутність поняття "суспільний поділ праці". На відміну від поширеного в економічній літературі 1960-х років визначення цього поняття

як відокремлення різних видів праці у суспільстві, за якого виробники зосереджуються на виготовленні продукції в певних галузях і видах виробництва, він розкрив зміст суспільного поділу праці як відокремлення різних видів трудової діяльності на основі функціональної диференціації виробництва і послуг за окремими галузями [1, с. 69–70].

Досліджуючи межі між продуктивними і непродуктивними сферами народного господарства, вчений запропонував ввести в політичну економію поняття “двоїста природа конкретної праці”. Він зазначав, що, з точки зору простого процесу праці, той чи інший її вид може бути класифікований як продуктивний або непродуктивний за критерієм участі у виробництві матеріальних благ. При розмежуванні сфер людської діяльності на продуктивні та непродуктивні за їх цілеспрямованістю і кінцевим результатом використовується поняття “сукупний працівник”. Воно охоплює всіх людей, зайнятих основною діяльністю, включаючи працівників планування, обліку, охорони тощо. У це поняття не входять тільки працівники невиробничих підрозділів (наприклад, дитячих установ, клубів, медпунктів тощо) [1, с. 59–60]. Тому всі його складові повинні мати однозначну з ним суспільну характеристику – вважатися продуктивними або непродуктивними. У цьому сенсі всі працівники сфери матеріального виробництва, праця яких уречевлюється в матеріальному продукті, є продуктивними [1, с. 60–61]. Введення поняття “двоїста природа конкретної праці”, на його думку, є особливо важливим в умовах технічного прогресу, коли збільшується розрив у характері праці між індивідуальним і сукупним працівниками.

І.П. Багрій сформулював загальне правило пропорційності розширеного відтворення, суть якого полягає в тому, що перевищення чистою продукцією I підрозділу вартості спожитих засобів виробництва у II підрозділі дорівнює приросту продукції I підрозділу і збільшенню засобів виробництва в обох підрозділах. Це перевищення відповідає тій частині доданого продукту обох підрозділів, яка використовується для розширення засобів виробництва, або (з точки зору всього суспільного виробництва) виробничого нагромадження [1, с. 177]. Побудова різних варіантів схем відтворення із зміною то одного, то іншого параметра дозволяє глибше вивчати взаємозв'язки розглядуваних явищ. Дослідивши статистичні факти, він встановив, що у країнах, які пройшли головний етап індустріалізації та створили основи важкої індустрії, питома вага I підрозділу у валовому суспільному продукті коливається в межах 60–65%. Ця тенденція відображає глибинні процеси відтворення суспільного продукту і свідчить про об'єктивну необхідність процесу зближення темпів збільшення двох підрозділів суспільного виробництва в міру індустріального розвитку країни, що диктується внутрішньою логікою процесу відтворення. Безпосередніми факторами, через які проявляється зазначена статистична закономірність, вчений називає такі: зниження темпів зростання фондоозброєності праці, підвищення ефективності засобів виробництва і скорочення або стабілізація норми виробничого нагромадження [1, с. 317].

Під керівництвом П.І. Багрія і за його безпосередньої участі в Інституті економіки АН УРСР проводились дослідження питань інтенсивного розвитку

виробництва, факторів економічного зростання, темпів і пропорцій відтворення. На відміну від загальноприйнятого трактування поняття відтворення матеріальних благ, робочої сили і виробничих відносин, учений акцентував увагу на необхідності чіткого виокремлення, з одного боку, умов і факторів виробництва, а з іншого — його результату (продукту). При цьому умови і фактори відтворення він доповнив такими складовими, як відтворення природних ресурсів і довкілля (водний і повітряний басейни тощо), які в умовах науково-технічної революції набувають дедалі більшого значення. Відносно самостійне значення він відводив таким факторам виробництва, як інфраструктура і відтворення наукового потенціалу. До складових відтворення виробничих відносин, за П.І. Багрієм, належать управління, планування, економічне стимулювання тощо.

Велике значення на сучасному етапі розвитку економіки мають його методологічні розробки щодо типів економічного розвитку — екстенсивного та інтенсивного. Він уточнив зміст понять "екстенсивне відтворення" та "інтенсивне відтворення". Відмінними ознаками екстенсивного відтворення, на його думку, є і залучення у виробництво додаткових ресурсів, і незмінна або зростаюча величина питомих витрат, а єдиною характерною рисою інтенсивного відтворення виступає зниження питомих витрат або підвищення коефіцієнтів використання ресурсів [2, с. 16–17]. Учений виділив три якісно різних аспекти взаємозв'язку екстенсивного та інтенсивного розвитку: 1) якщо рух (співвідношення. — *Л.М.Ш.*) екстенсивного та інтенсивного факторів перевищує одиницю, спостерігається відповідна зміна їх ролі у відтворенні при прямому вкладі кожного з них у приріст продукції; 2) якщо збільшується рівень першого і залишається незмінним рівень другого фактора, то економічне зростання визначається рухом першого з них; 3) якщо ж має місце зниження рівня першого фактора (темп зростання — менший за одиницю) при тенденції збільшення загального обсягу виробництва, що зберігається, то вклад другого фактора в це зростання буде меншим за його власне збільшення [2, с. 18–19]. Усе це спостерігається при розгляді однофакторної моделі екстенсивного та інтенсивного зростання. У реальній господарській дійсності співвідношення екстенсивного та інтенсивного відтворення підсумовується в кінцевому рахунку як результат сукупної дії всіх факторів виробництва. Це співвідношення, як зазначав П.І. Багрій, має базуватися не на затратній, а на ресурсній концепції ефективності виробництва. Підвищення ефективності свідчить про процес інтенсивного розвитку, але не обов'язково про збільшення його частки — загальною вимогою такого збільшення є випередження темпами зростання ефективності динаміки ресурсів, що застосовуються ("поля виробництва"). Заслуговує на увагу висновок, що екстенсивні та інтенсивні фактори притаманні як розширеному, так простому і звуженому відтворенню. Співвідношення екстенсивного та інтенсивного відтворення може визначатися за будь-яких варіантів розвитку, за винятком окремого випадку, коли просте відтворення продукту зумовлюється таким самим режимом відтворення всіх факторів виробництва.

П.І. Багрій наголошував на тому, що підвищення ролі інтенсивних факторів економічного зростання при одночасному звуженні екстенсивних факторів і тен-

денцій є загальною закономірністю економічного розвитку незалежно від суспільної системи [2, с. 5]. Він довів існування тісного взаємозв'язку між інтенсивністю та ефективністю. При цьому більш узагальнюючою категорією він називав ефективність, яка, по суті, визначає міру інтенсивності факторів у всьому розширеному відтворенні і виступає головним фактором економічного розвитку [2, с. 37–38].

У монографії “Проблеми інтенсивного розвитку виробництва” П.І. Багрій по-новому поставив питання щодо темпів економічного зростання. Зокрема, він зазначав, що об'єктивно виникає вимога ефективних темпів економічного зростання, які мають бути зорієнтовані на максимально можливе задоволення суспільних потреб з одночасним зниженням ресурсомісткості кожного процента приросту. У цьому, на його думку, полягає головна суть якісного розвитку, який за інших рівних умов вимагає меншої кількості ресурсів (особливо відносно скорочення обсягу виробництва) [2, с. 6].

Цінними для сучасних методів управління є методологічні розробки вченого щодо класифікації суспільних потреб. Він запропонував класифікувати суспільні потреби за критерієм можливості їх задоволення. У вітчизняній літературі й дотепер немає повної і чіткої градації потреб у такому ракурсі. П.І. Багрій виокремив чотири групи суспільних потреб з точки зору реальності їх задоволення на основі розвитку науки і виробництва [3, с. 10–11]: 1) потреби в науковому пізнанні довкілля, зумовлені як логікою розвитку фундаментальної науки, так і потребами виробництва, які ще не знайшли технічної реалізації; 2) перспективні, зумовлені розвитком прикладних, зокрема технічних, наук, які вже забезпечили (чи забезпечать у недалекому майбутньому) створення нових видів продукції, що плануються для масового впровадження у виробництво; 3) дійсні (реальні, фактичні), що відповідають існуючій у сучасному виробництві номенклатурі товарів і послуг; 4) економіко-екологічні потреби (відтворення природних ресурсів і охорона довкілля). Запропоновано також класифікацію суспільних матеріальних потреб залежно від їх ролі у процесі відтворення. Принципові особливості цієї класифікації полягають у тому, що, по-перше, чітко виділяються три суб'єкти суспільних потреб – виробництво, населення, держава (загальнодержавні потреби) і, по-друге, між ними розподіляється нагромадження (приріст основних фондів, матеріальних запасів і резервів). Це відіграє важливу роль для визначення категорії “потреби (споживання) населення”.

Велику увагу у своїх дослідженнях П.І. Багрій приділяв питанням взаємозв'язку пропорційності та ефективності відтворення. У монографії “Пропорційність та ефективність виробництва в умовах розвинутого соціалізму” він виокремив дві групи пропорцій: за результатами виробництва (продукції) і за формами відтворення, що має найважливіше значення для вивчення даного взаємозв'язку. При цьому пропорційність, як підкреслював учений, виступає ланкою, що пов'язує виробництво і споживання (пропорції розподілу суспільної праці підпорядковані структурі потреб), а ефективність є найважливішим коригуючим фактором цього зв'язку: чим вищою є ефективність виробництва в тій чи іншій галузі, тим менше (за інших рівних умов) потрібно затрат праці та

ресурсів для задоволення даної суспільної потреби [3, с. 21]. Критерієм пропорційності розвитку народного господарства він визначив максимально можливе задоволення суспільних потреб. Критерій оптимальної пропорційності розвитку народного господарства вчений тлумачив як такий розподіл суспільної праці (ресурсів) між різними галузями і видами діяльності, який забезпечує необхідні темпи економічного зростання і найвищу (в даних умовах) ефективність виробництва з метою найповнішого задоволення суспільних потреб. Відповідно до цього тлумачення, критерієм оптимальних темпів економічного зростання, на його думку, буде такий приріст виробництва, який забезпечує оптимальну збалансованість економіки і найвищу за даних умов ефективність з метою максимально можливого задоволення суспільних потреб, а критерієм економічної ефективності суспільного виробництва — таке збільшення віддачі ресурсів (затрат) або зниження ресурсомісткості (затратомісткості) одиниці суспільного продукту, за якого забезпечуються найкращі за даних умов темпи економічного зростання і збалансованість економіки все з тією саме метою — кращого задоволення суспільних потреб [3, с. 24].

П.І. Багрій вважав, що для досягнення більшої збалансованості народного господарства і підвищення його ефективності необхідно вдосконалити господарський механізм на основі повнішого врахування вимог економічних законів. Новий підхід до їх використання, на його думку, полягав у тому, що головний наголос робиться на якісних аспектах виробництва, залежно від чого відбувається регулювання кількісного аспекту різних факторів. Саме ця особливість лежить в основі інтенсивного розвитку народного господарства. У зв'язку з цим підвищується також значущість соціального аспекту кожного з економічних законів та їх сукупності [3, с. 7].

Одним з наукових здобутків П.І. Багрія є уточнення сутності категорії "економічне зростання" та її відмінностей від інших категорій макрорівня, зокрема розширеного відтворення. Встановлюючи ряд загальних, основоположних рис цих категорій, він водночас вказував на наявність істотних розбіжностей між ними. За визначенням П.І. Багрія, проблема економічного зростання є частиною теорії розширеного відтворення, яка охоплює цей і такі аспекти, як відтворення виробничих відносин, умови реалізації суспільного продукту тощо, а економічному зростанню притаманні специфічні характеристики, такі, наприклад, як детально досліджувані теорією економічного зростання фактори та умови тривалого економічного розвитку, система якісних і кількісних показників економічного зростання, його оптимізація тощо [4, с. 15–16].

П.І. Багрій розвинув учення про фактори економічного зростання. Він зазначав, що, виходячи з основоположних факторів виробництва — робочої сили і засобів виробництва, які в процесі функціонування трансформуються у фактори економічного зростання, основним формуючим фактором останнього є віддача трудових ресурсів і засобів праці [4, с. 20]. Фактори економічного зростання, за визначенням П.І. Багрія, можуть виходити за межі матеріального виробництва, охоплювати невиробничу сферу (насамперед, науку та освіту), управління народним господарством, обмін і споживання, зовнішні

(міжнародні) фактори [4, с. 23–24]. Він застерігав проти неправомірності змішування об'єктивної залежності економічного зростання від багатьох факторів із суб'єктивними, обмеженими можливостями оцінки впливу кожного з них на економічне зростання і зазначав, що весь процес відтворення, економічне зростання як важливу сутнісну характеристику слід розглядати у зв'язку з їх постійним розвитком [4, с. 24]. При переорієнтації економічного розвитку на шлях інтенсифікації, підвищення ефективності та якості на основі науково-технічного прогресу, насамперед, передбачається якісний розвиток факторів (підвищення кваліфікації зайнятих у сфері матеріального виробництва, технічне вдосконалення засобів праці, прогресивні зміни у структурі виробництва тощо). В умовах, коли науково-технічний прогрес відіграє дедалі відчутнішу роль, вагомими факторами економічного зростання стають збільшення фондівіддачі та зниження матеріаломісткості виробництва [4, с. 24–25].

П.І. Багрій розробив оригінальні моделі причинно-наслідкових зв'язків товарного виробництва та взаємозв'язку чинників, які визначають зміну вартості продукту. Він уперше ввів до аналізу схем відтворення поняття “капіталомісткість” [5].

У публікаціях та виступах на наукових конференціях він доводив:

1) необхідність координування економічних досліджень у масштабах країни, активізації діяльності у цьому напрямі головних (з тієї чи іншої проблематики) інститутів, організації спільних дослідницьких проектів. П.І. Багрій, будучи директором Інституту економіки АН УРСР, підкреслював, що найбільш придатною формою спільних досліджень є робота над конкретним науковим проектом [6];

2) пріоритетність наукових досліджень щодо теорії господарювання та теорії управління на основі політекономії. Разом з тим, як вважали українські вчені, в економічній теорії є багато невивчених проблем. Зокрема, теорія господарювання, теорія управління на базі політекономії у нас не розроблені. До досліджень підключалися вчені-економісти Українського НІ економіки та організації сільського господарства (1956), Науково-дослідницького економічного інституту при Держплані СРСР (1962), Інституту економіки промисловості АН УРСР (1969), Ради з вивчення продуктивних сил, лабораторій та економічних кафедр ВНЗ республіки (Відділення економіки АН УРСР було створено у 1976 р.) [7; 8];

3) актуальність нових підходів до забезпечення економічного зростання, які поглиблювали теоретико-методологічні дослідження темпів і пропорцій економічного розвитку, а також проблем інтенсивного розвитку виробництва.

Працюючи у Статистичному відділі Департаменту з економічних і соціальних питань Секретаріату ООН (Нью-Йорк), П.І. Багрій провів розрахунки та підготував методику включення соціалістичних країн в індекс світового промислового виробництва [9], а також брав участь у підготовці матеріалів до ряду доповідей Статистичної комісії ООН:

- 1) Промислова статистика. Національні рахунки і пов'язані з ними суб'єкти *;
- 2) Національні рахунки **;
- 3) Звіт за 1963 рік ***.

Наукова діяльність П.І. Багрія характеризується масштабністю і прогностичним характером підходів до вирішення проблем, що підтверджується значним інтересом і цитуванням його наукових праць (починаючи з 1991 р. зроблено понад 50 посилань (у тому числі 17 — за 2012–2014 рр.), з них 18 — у зарубіжних джерелах (загальний обсяг посилань налічує більш як 85)). Такий бібліометричний індикатор, як цитування, показує, що актуальність наукового доробку П.І. Багрія з часом не зменшується.

Наукові праці П.І. Багрія представлено не тільки в картотеках бібліотек різних країн, а також в Інтернеті, електронних енциклопедіях і тематичних базах даних, зокрема, в:

- академічній електронній інформаційній базі Японії — *CiNi* [1];
- бібліотечній інтернет-мережі Естонії — *E-KATALOG ESTER* [1];
- електронній інформаційній базі Франції — *Le catailogue du Systeme Universitaire de Documentation* [10];
- міжнародному проєкті Вікіпедія — *Wikipedia*.

Такий інтерес дослідників до його напрацювань пояснюється нестандартністю наукових рішень, глибиною та загальнонауковими різноманітними методами досліджень.

Новаторські методологічні підходи П.І. Багрія до розгляду проблем відтворення не втратили свого значення і дотепер. Нагальними завданнями розвитку вітчизняної економічної науки на сучасному етапі є глибоке і всебічне вивчення праць ученого, широке впровадження його фундаментальних ідей у науковий оборот, їх подальший творчий розвиток.

Список використаної літератури

1. *Багрий П.И.* Динамика и структура общественного производства при социализме (вопросы методологии и анализа). — К. : Наукова думка, 1971. — 319 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ci.nii.ac.jp/ncid.BA13596417>.
2. *Багрий П.И.* Проблемы интенсивного развития производства. — К. : Наукова думка, 1978. — 331 с.
3. *Багрий П.И., Бондаренко В.В., Марьенко А.В.* и др. Пропорциональность и эффективность производства в условиях развитого социализма ; [отв. ред. П.И. Багрий]. — К. : Наукова думка, 1980. — 373 с.
4. *Багрий П.И., Агафонов А.К., Бондаренко В.В.* и др. Факторы экономического роста в условиях развитого социализма ; [отв. ред. В.И. Кононенко]. — К. : Наукова думка, 1983.

* Доповідь Статистичної комісії тринадцятої сесії (20 квітня — 7 травня 1965) / Тридцять дев'ята сесія Економічної і соціальної Ради ООН : Офіційні звіти. — Нью-Йорк. — E/4045, E/CN.3/339. — Додаток № 13. — 1965.

** Доповідь Статистичної комісії дванадцятої сесії (24 квітня — 10 травня 1962) / Тридцять четверта сесія Економічної і соціальної Ради ООН : Офіційні звіти. — Нью-Йорк. — E/3633, E/CN.3/304. — Додаток № 13. — 1962.

*** Світова програма основної промислової статистики. — Нью-Йорк. — E/CN.3/339. — 1963.

5. Гець В.М. Б.Є. Патон і пріоритетний розвиток соціогуманітарних досліджень у роки незалежності // Вісник НАН України. – 2012. – № 2. – С. 73–98 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/>.

6. В президиуме академии наук СССР “О деятельности отделения экономики” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ras.ru/FStorage/download.aspx?Id=55fd0a32-2ae11-4e0f-b8ef.

7. Всемирная история экономической мысли. – В 6 т. – Т. 6: Экономическая мысль социалистических и развивающихся стран в послевоенный период. – Книга 1: Отечественная экономическая наука ; [отв. ред. В.В. Радаев]. – М. : Мысль, 1997 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://booksite.ru/fulltext/oie/my/ly/21.htm>.

8. Фролов И.Т. Актуальные проблемы общественных наук на современном этапе // Вопросы философии. – 1974. – № 1. – С. 186–196.

9. Федоров А., Чаевская Н., Товкун В., Чуйко Л. Вопросы развития народного хозяйства Украинской ССР. – К. : Будівельник, 1967. – 224 с.

10. Економічний словник ; [за ред. П.І. Багрія, С.І. Дорогунцова] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sudoc.abes.fr/db=2/1//SRCH?IKT=12&TRM=121228487&COOKIE=U10178,Klecteurwed,D2.1,Elf8c04b-728,1250,B341720009+,SY,A%5C9008+1,,,1,H2-26,,29,,34,,39,,44,,49-50,,53-78,,80-87,NLECTEUR+PSI,R95.106.46,FN>.

References

1. Bagrii P.I. *Dinamika i Struktura Obshchestvennogo Proizvodstva pri Sotsializme (Voprosy Metodologii i Analiza)* [Dynamics and Structure of Public Production under Socialism (Questions of Methodology and Analysis)]. Kiev, Naukova Dumka, 1971, available at: <http://ci.nii.ac.jp./ncid.BA13596417> [in Russian].

2. Bagrii P.I. *Problemy Intensivnogo Razvitiya Proizvodstva* [Problems of Intense Development of Production]. Kiev, Naukova Dumka, 1978 [in Russian].

3. Bagrii P.I., Bondarenko V.V., Mar'enko A.V. et al. *Proportsional'nost' i Effektivnost' Proizvodstva v Usloviyakh Razvitogo Sotsializma, otv. red. P.I. Bagrii* [Proportionality and Efficiency of Production under Conditions of Developed Socialism], edited by P.I. Bagrii. Kiev, Naukova Dumka, 1980 [in Russian].

4. Bagrii P.I., Agafonov A.K., Bondarenko V.V. et al. *Faktory Ekonomicheskogo Rosta v Usloviyakh Razvitogo Sotsializma, otv. red. V.I. Kononenko* [Factors of Economic Growth under Conditions of Developed Socialism], edited by V.I. Kononenko. Kiev, Naukova Dumka, 1983 [in Russian].

5. Heyets V.M. *B.E. Paton i priorytetnyi rozvytok sotsiogumanitarnykh doslidzhen' u roky nezalezhnosti* [B.E. Paton and the priority development of socio-humanitarian studies in the years of independence]. *Visn. NAN Ukrainy – Bull. NASU*, 2012, No. 2, pp. 73–98, available at: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/> [in Ukrainian].

6. *V Prezidiume Akademii Nauk SSSR “O deyatel'nosti otdeleniya ekonomiki”* [In the Presidium of the Academy of Sciences of the USSR “On the activity of the Division of Economy”], available at: www.ras.ru/FStorage/download.aspx?Id=55fd0a32-2ae11-4e0f-b8ef [in Russian].

7. *Vsemirnaya Istoriya Ekonomicheskoi Mysli, v 6 t., t. 6 Ekonomicheskaya Mysl' Sotsialisticheskikh i Razvivayushchikhsya Stran v Poslevoennyi Period, kniga 1 Otechestvennaya Ekonomicheskaya Nauka, otv. red. V.V. Radaev* [World History of Economic Thought, in 6 vols., vol. 6 Economic Thought in Socialistic and Developing Countries in the Post-War Period, book 1 Domestic Economic Science], edited by V.V. Radaev. Moscow, Mysl', 1997, available at: <http://booksite.ru/fulltext/oie/mysly/21.htm> [in Russian].

8. Frolov I.T. *Aktual'nye problemy obshchestvennykh nauk na sovremennom etape* [Actual problems of social sciences on the modern stage]. *Vopr. Filos. — Quest. Philos.*, 1974, No. 1, pp. 186–196 [in Russian].

9. Fedorov A., Chaevskaya N., Tovkun V., Chuiko L. *Voprosy Razvitiya Narodnogo Khozyaistva Ukrainskoi SSR* [Questions of Development of the National Economy of the Ukrainian SSR]. Kiev, Budivel'nyk, 1967 [in Russian].

10. *Ekonomichnyi Slovnyk, za red. P.I. Bagriya, S.I. Doroguntsova* [Economic Dictionary], edited by P.I. Bagrii, S.I. Doroguntsov, available at: <http://www.sudoc.abes.fr/db=2/1//SRCH?IKT=12&TRM=121228487&COOKIE=U10178,Klecteurwed,D2.1,E1ef8c04b-728,1250,B341720009+,SY,A%5C9008+1,,,1,H2-26,,29,,34,,39,,44,,49-50,,53-78,,80-87,NLECTEUR+PSI,R95.106.46,FN> [in Ukrainian].

Матеріал надійшов до редакції 15 вересня 2015 р.
